

Анакреонт прославляє всепідкорюючу силу любові та краси, що невід’ємно пов’язані одне з одним. Любовна лірика Анакреонта – це не поезія сильного і глибокого кохання, а поезія завжди живого захоплення пластичною красою, властивого взагалі стародавнім грекам. І те, що предметом еротичної лірики часто виступає не тільки жінка, а й красивий юнак, стає зрозумілим, адже було викликано чистим, артистичним почуттям, витонченою насолодою скульптора перед чудовою вишуканістю форми [8, с. 4]. Митець, звичайно, не залишався байдужим до того, що непокоїть людей. Він не створював собі штучного горя, але якщо сумував, то мав на те поважну причину: *“Сивина вкриває скроні, голова моя сріблиться, Молоді літа відраді проминули”* [2].

Невідомо, як довго турбували поета ці невеселі думки, але ім’я митця назавжди залишилось пов’язаним з оспіваними ним ідеалами молоді, веселості, любові до життя: він започаткував особливий вид поезії, що отримала назву анакреотичної. Анакреотична поезія – вид ліричної поезії, що оспівує радість життя, веселощі й чуттєву насолоду [6, с. 30].

Ця тема знайшла своєрідне продовження у російській поезії XVIII – XIX ст. Анакреотичні мотиви знаходимо в Ломоносова, Державіна, Пушкіна. Найвизначніший анакреотичний мотив й у доробку українських поетів XX століття: О.Олеся, П.Тичини, Б.-І.Антонича та інших [10, с. 15].

Отже, давньогрецька лірика посідає значне місце в історії світової літератури. Її загальнолюдське звучання знаходило відгук у різні епохи історичного розвитку народів. Чи погоджувались з нею, чи сперечались, але оспівані великими грецькими поетами цінності завжди були актуальні для людської душі і суспільства в цілому, і наше суспільство не є винятком.

Література

1. Алкман. Сплять усі верховини гірські. – Режим доступу: http://www.soroka-tm.com.ua/page-menu_id-8-doc_id-281.html.
2. Анакреонт. Поезія. – Режим доступу: http://www.ae-lib.org.ua/texts/anacreont_poetry_ua.htm.
3. Архілох (Середина VII ст. до н.е.) – *Ἀρχιλόχος*. – Режим доступу: http://www.ukrplib.com/Archilochos_UkrLib_Com.html
4. Архилох. Ямбы. Гимн Гераклу. – Режим доступу: <http://lib.liim.ru/creations/a-176/a-176-37.html>.
5. Духовные отцы Горация. Алкман. – Режим доступу: <http://www.horatius.ru/index.xps?16.1.20>.
6. Квятковский А.П. Анакреотическая поэзия // А.П.Квятковский Поэтический словарь. – М.: Сов. Энцикл., 1966. – С. 30.
7. Мірошніченко Л.Ф. Вивчення ліричних творів всесвітньої літератури // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. – №2. – С. 7-11.
8. Підлісна Г.Н. Вступ // Г.Н.Підлісна Світ античної літератури. – Київ: Наукова думка. – 1989. – С. 3-8.
9. Сапфо. Жереб мені Випав такий... – Режим доступу: <http://www.ukrplib.com.ua/books-zl/printthebookzl.php?id=351&bookid=0&sort=1>.
10. Султанов Ю.І. Муза до тих пісень кликала душу мою. До вивчення давньогрецької та давньоримської поезії. – 8 клас // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1999. – №9. – С. 12-21.
11. Тіртей. Вірші. – Режим доступу: <http://io.ua/s28324>.
12. Шкаруба Л.М. Особенности античной литературы и культуры // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2003. – №11. – С. 13-16.
13. *Ars longa, vita brevis*. – Режим доступу: http://www.wikiznanie.ru/ruwz/index.php/Ars_longa_vita_brevis.

Ликова К.С.

*Миколаївський державний університет імені В.О. Сухомлинського
Науковий керівник – к. філол. н., доц. Баденкова В.М.*

Поняття “психологічного портрета” у літературознавстві

Портрет у мистецтві за своєю природою є чимось значно більшим, ніж змалювання зовнішності. Портрет у літературі займає скромніше місце, але й тут його естетична функція набагато складніша, ніж зображення зовнішності героя. Як і образотворче мистецтво, література таїть у собі невичерпні можливості відтворення складності і багатогранності людського характеру, потаємних глибоких думок і прагнень героя. Мистецтво портрета разом з іншими засобами типізації та індивідуалізації пройшло свій складний шлях розвитку. І зараз не можна залишати осторонь

такий засіб творення художнього образу, як “психологічний портрет”.

Зупинимося для початку на самому понятті “психологічний портрет”. Провівши дослідження, ми не знайшли жодного цілісного тлумачення цього терміна в україномовних виданнях, а тільки були названі елементи, які входять до складу “психологічного портрета”.

Про “динамічний (психологічний) портрет” пише у своїй статті “До питання психологічної характеристики героя в літературному творі (літературознавчий аспект)” Соловйова Н., посилаючись на дослідження О.Білецького “Избранные труды по теории литературы”. Тут ми читаємо: *“...безпосередньому зображенню душевних станів і духовного життя найбільше слугує портрет динамічний (психологічний). У ньому внутрішнє життя, а також психологічні та моральні властивості людини відбиваються якщо й неадекватно, то найбільш певно”* [6, с. 10]. Також елементами “психологічного портрета” можна вважати змалювання кольору обличчя чи блиску очей, мімічного стану, м’язових вібрувань тіла, оскільки *“видима мова душі містить зображення жестів, рухів”*, а *“кожен своєрідний жест є характерним для вияву почуттів”* [6, с. 10].

У “Словнику літературознавчих термінів” В.М.Лесина, О.С.Пулинця міститься термін “внутрішній портрет персонажа”. У словниковій статті “Портрет” є таке пояснення цього терміну: *“Наприклад, Василь Стефаник основну увагу приділяв показу внутрішнього світу людини, її переживань у складних обставинах, тобто того, що іноді умовно називають «внутрішнім портретом персонажа»”* [2, с. 329]. Отож, поняття “внутрішній портрет персонажа”, на нашу думку, можна назвати синонімічним до поняття “психологічний портрет”, та опис переживань у складних обставинах теж зарахувати до елементів “психологічного портрета”.

У “Літературознавчій енциклопедії” хоч і не подається словникова стаття “психологічний портрет”, але міститься пояснення, що письменники *“...окреслюють психічні стани, відображені у міміці, жестах, у динаміці мовлення (інтонація, темпоритм, тембр голосу), диханні тощо, розкриваючи таким чином внутрішній світ людини”* [3, с. 249]. Отож, до елементів “психологічного портрета” ми можемо додати динаміку мовлення і дихання.

У російських літературознавчих джерелах зазначено: *“в данном портретном описании важны не столько внешние признаки, сколько психологические особенности. Здесь отмечаются и социальные детали образа-персонажа... ..весомые детали портрета сопровождаются авторскими комментариями, позволяющими предположить, что и писатель разделяет взгляды героя...”* [1, с. 252]. Отож, до елементів “психологічного портрета” можна зарахувати й соціальні деталі, а також авторські коментарі, що супроводжують вагомими деталями “психологічного портрета”. У підручнику Халізева В.Є. “Теорія літератури” вказано, що у літературних портретах увага авторів нерідко сконцентрована більш на тому, що виражає фігура та обличчя, і які почуття та думки вони викликають. Портрети відображають не лише статичне у зовнішності людини, а й рухи, міміку, при цьому часто дає про себе знати зацікавленість письменників грацією: *“«грация может быть свойственна только движению», это «красота движимого свободного тела», она возникает «под воздействием свободы» и «зависит от личности»*” [8, с. 206]. Звідси випливає, що ми можемо казати і про грацію як про елемент “психологічного портрета”. Фесенко Е.Я. у книжці “Теорія літератури” пише: *“В литературе чаще встречается психологический портрет (более сложная модификация портрета), в котором через внешность героя писатель всегда стремится раскрыть его внутренний мир”* [7, с. 92]. Отож, тут вказано, що “портрет” видозмінився у “психологічний портрет” і останній постав різновидом “портрета”.

У “Літературознавчому словнику-довіднику” за редакцією Р.Т.Гром’яка, Ю.І.Коваліва, В.І.Теремка хоч і не вжито поняття “психологічний портрет”, але наявне синонімічне до нього “внутрішній портрет”; також у тлумаченні поняття “портрет у літературі” зазначено, що *“пильна увага до портрета персонажів ґрунтується на загальній закономірності, згідно з якою внутрішні психічні стани відображаються в міміці (виражальні рухи м’язів обличчя), пантоміміці (виражальні рухи всього тіла), в динаміці мовлення (інтонація, темпоритм, тембр), диханні і т. п., що допомагає в процесі спілкування глибше розуміти внутрішній світ один одного. Окрім того, одяг людини часто свідчить про її естетичні смаки, риси вдачі, майновий стан, рід занять. Тому письменники фіксують як зовнішній вигляд персонажів, так і їх внутрішній стан, намагаються витлумачити відповідність чи розбіжність між їхніми так званими зовнішніми і внутрішніми портретами”* [4, с. 546]. Отож, тут вказані всі елементи, які ми вище віднесли до елементів “психологічного портрета”.

Таким чином, залишається нерозв’язаним питання: чи “психологічний портрет” (“внутрішній портрет”) – це різновид портрету, що стоїть на рівні із “зовнішнім портретом”; чи це більш складна

модифікація “зовнішнього портрету”. У тому ж “Літературознавчому словнику-довіднику” сказано, що *“портрет у літературі – це засіб характеротворення, типізації та індивідуалізації персонажів, і, маючи за основний предмет художнього зображення взаємодію людини з довкіллям, письменники описують зміни зовнішнього вигляду персонажів у конкретних ситуаціях, у взаємодіях між ними”* [4, с. 546]. Це визначення портрета у літературі за своїм обсягом глибше поняття “зовнішній портрет”, а натомість більше стосується поняття “психологічний портрет”. Ми зробили такі висновки у зв’язку з тим, що в літературознавстві наголошували на даних аспектах визначення портрета: 1) *“зображення в літературному творі зовнішнього вигляду, пози, рухів, виразу обличчя людини, її одягу, взуття тощо”* [2, с. 329]; 2) *“изображение в литературном произведении внешности героя: черт лица, фигуры, одежды, позы, мимики, жеста, манеры держаться”* [7, с. 92]; 3) *“засіб характеротворення, типізації та індивідуалізації персонажа у художній літературі, що описує його обличчя, фігуру, одяг, манеру поводитися і є складником композиції...”* [3, с. 249]; 4) *“это описание наружности персонажа: телесных (черты лица и фигуры, цвет волос), а также всего того в облике человека, что сформировано социальной средой, культурной традицией, индивидуальной инициативой (одежда и украшения, причёска и косметика). Портрет может фиксировать характерные для персонажа телодвижения и позы, жесты и мимику, выражения лица и глаз”* [8, с. 204].

Отже, у поданих визначеннях портретом у першу чергу називають зображення зовнішнього вигляду, натомість “Літературознавчий словник-довідник” подає свого роду еволюційне визначення “портрета”, яке відповідає розвитку літератури як мистецтва слова. Адже відомо, що портретне письмо проходить певну еволюцію, про це писав у своєму дослідженні “Портрет у художньому творі” й Іван Семенчук: *“Портрет – історичне явище, що змінювалося послідовно й закономірно. І не лише тому, що розвивалися засоби зображення. Мінявся і сам предмет зображення. Пригадаймо, наприклад, як ставилися античні митці до мистецтва. Вони вважали, що мистецтво існує для того, щоб відтворювати тільки неповторну красу, були прийняті закони, які забороняли зображувати потворність”* [5, с. 5]. Схоже еволюційне визначення подано й у підручнику “Введение в литературоведение” за редакцією Л.Н.Крупчановой: *“Портрет – составная часть структуры персонажа. Литературный портрет – понятие объёмное. В него входят не только внутренние черты героя, составляющие суть характеристики человека, но и внешние, дополняющие в себе типическое, характерное и индивидуальное”* [1, с. 250]. Отже, ми дійсно можемо казати про розвиток портретного мистецтва, але не можна забувати, що такий розвиток відбувався у тісному зв’язку із еволюцією літературно-художніх стилів; а також того, що в кожного митця існує власна манера створення образу, а, отже, і портретного письма.

З усього сказаного вище можна зробити висновок, що ми маємо право говорити про “психологічний портрет” як про еволюційну модифікацію “портрета”, засіб характеротворення, типізації та індивідуалізації персонажів. Ми також вважаємо доречнішим вживання поняття “психологічний портрет”, а не синонімічного до нього поняття “внутрішній портрет”, оскільки останнє вживалося в літературознавстві лише на противагу “зовнішньому портрету”. Під поняттям “психологічний портрет” ми вважаємо доречним розуміти показ душевного стану персонажа через зовнішні прояви, а складовими елементами “психологічного портрета” вважати: мимічні стани, колір обличчя, блиск і розмір очей, пантоміміку (виражальні рухи всього тіла та грацію), опис переживань у складних обставинах, динаміку мовлення (інтонація, темпоритм, тембр) та дихання, соціальні деталі, а також авторські коментарі, що супроводжують вагомими деталями “психологічного портрета”; ми вважаємо доцільним зараховувати сюди й кольорову гамму, в оточенні якої постає “психологічний портрет”.

Література

1. Введение в литературоведение / Под ред. Крупчанова Л.Н. – М.: Высш. шк., 2007. – 118 с.
2. Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. – К.: Рад. шк., 1971. – 487 с.
3. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Авт.-укл. Ю.І.Ковалів. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 624 с.
4. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т.Гром’яка, Ю.І.Коваліва, В.І.Теремка. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 750 с.
5. Семенчук І. Портрет у художньому творі. – К.: Дніпро, 1965. – 74 с.
6. Соловійова Н. До питання психологічної характеристики героя в літературному творі (літературознавчий аспект) // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – №6. – С. 9-10.
7. Фесенко Э.Я. Теория литературы. – М.: Агррия, 2005. – 334 с.
8. Хализев В.Е. Теория литературы. – М.: Высш. шк., 2005. – 404 с.